

Оксана Черноус
(Кіровоград)

УДК 81'373.23(477.65)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА «ЧОЛОВІЧОГО ІМЕННИКА» М. КІРОВОГРАДА В ХХ СТОЛІТТІ

Проаналізовано систему чоловічих імен мешканців м. Кіровограда. Хронологічні межі дослідження – одинадцять часових проміжків ХХ ст. Пропонована наукова розвідка дає загальне уявлення про чоловічий іменник міста, його кількісні та якісні показники, статистичну структуру, основні тенденції в іменуванні новонароджених упродовж століття. Унаслідок аналізу було встановлено, що спектр особових імен у різні роки зазнавав істотних змін, але перевага зазвичай надавалася традиційним канонічним найменням. Причому така тенденція зберігалася як на початку століття за часів використання святців, так і в наступні десятиліття. Час від часу іменний фонд кіровоградців поповнювали призабуті канонічні православні номені та імена представників інших етносів, імена-новотвори. Лише наприкінці століття істотно розширюється склад слов'янських за походженням імен. Статистична організація місцевого іменника презентована кількома групами, зокрема в статті поданий повний перелік найуживаніших чоловічих імен, наведені приклади широковживаних і маловживаних онімів. Прикметною ознакою є рух особових імен у межах різних частотних груп унаслідок збільшення чи зменшення їхньої популярності.

Ключові слова: іменник, чоловічі імена, хронологічний зріз, канонічні християнські імена, статистична організація іменника.

Постановка проблеми. Дослідження регіональних антропонімних систем є невід'ємною складовою ономастичних студій останніх років. Більшість наукових праць дозволяють одержати повну інформацію про виникнення та функціонування, динаміку змін, статистичну організацію іменника того чи того регіону, докладно знайомлять з реєстрами зафіксованих чоловічих і жіночих імен. Зазвичай такі наукові розвідки підтверджують факт, що кожний локальний антропонімкон є особливим, неповторним, оскільки кількісно-якісні процеси, що відбуваються в його межах, залежать не лише від інтерлінгвальних, але й екстралінгвальних факторів, зокрема історичних, політичних, соціальних, етнічних особливостей місцевості, уподобань номінаторів тощо [1; 2; 4; 5].

Іменник мешканців Кіровограда (Єлисаветграда) подібно до багатьох інших упродовж століть зазнавав істотних змін. Тенденції в іменуванні дітей більшою мірою змінювалися в ХХ ст., що спричиняло то активізацію канонічних християнських імен, то збільшення популярності давніх слов'янських онімів, то поширення раніше не вживаних запозичених наймень тощо. Пропоноване дослідження, на нашу думку, дозволить сформувати загальне уявлення про чоловічий іменник міста та основні його кількісно-якісні показники, статистичну організацію, а також процеси, що відбувалися в його складі впродовж минулого століття, чим і зумовлюється **актуальність** роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні об'єктом вивчення були системи особових імен різних регіонів України, зокрема Донеччина, Буковина, Херсонщина, Одещина, Закарпаття, Лемківщина тощо. Особливо значимими для нашого дослідження вважаємо ґрунтовні наукові праці з проблем регіональної антропоніміки П. Чучки, С. Панцьо, Г. Кравченко, С. Брайченко, О. Медведєвої, Д. Жмурко, Н. Свистун, І. Скорук.

Мета статті. Мета статті – описати склад чоловічих імен кіровоградців у ХХ ст. та дати загальну характеристику чоловічого іменника міста впродовж означеного хронологічного періоду. Основними завданнями вважаємо такі: визначити основні історичні, політичні чинники, що вплинули на формування та розвиток чоловічого іменника м. Кіровограда; охарактеризувати основні тенденції в іменуванні новонароджених на кожному хронологічному зрізі; виявити найуживаніші, широковживані та маловживані чоловічі імена.

Виклад основного матеріалу дослідження. Заселення території сучасного м. Кіровограда розпочалося 1754 р. у зв'язку з будівництвом оборонної фортеці Святої Єлисавети. Уряд з метою заохочення міграції надавав пільги та грошові виплати першим

поселенцям, серед яких особлива увага приділялася купцям, ремісникам і фабрикантам. У результаті рішучих заходів з боку держави край поступово заповнився вихідцями з різних народів. Тут оселилися греки, молдавани, серби, євреї, росіяни та українці з Польщі й Чернігівської губернії тощо [3]. Таким чином, від початку свого заснування населення міста було поліетнічним. У нових умовах проживання кожен етнос намагався якомога довше зберігати свої характерні етнокультурні риси, зокрема конфесійну належність. На користь цього свідчать архівні відомості, згідно з якими на початку ХХ ст. у місті, окрім 10 православних церков, функціонували католицький костел, євангелічно-лютеранська церква, синагога. У наступні десятиліття національний склад населення розширився за рахунок активних міграційних процесів. Згідно з державним переписом населення 1989 р. українці становили 85,3 % усіх мешканців міста, росіяни – 11,7 %, молдовани – 0,9 %, білоруси – 0,8 %, болгары – 0,3 %, вірмени – 0,1 %. Причому кількість чоловічого населення становила 46 %. У зв'язку із цим потрібно зауважити, що характерною особливістю кіровоградського чоловічого іменника є відображення в метричних та актових записах стійкого прагнення представників різних національностей підтримати етнічну самобутність шляхом надання новонародженим традиційних для них особових імен. У такий спосіб до складу місцевого антропонімікону ввійшли не лише особові імена українців та росіян, але й білорусів, євреїв, вірмен, болгар, азербайджанців, німців, поляків тощо.

Упродовж одинадцяти аналізованих зрізів (1900 р., 1910 р., 1920 р., 1930 р., 1940 р., 1950 р., 1960 р., 1970 р., 1980 р., 1990 р., 2000 р.) у місті народилося 15 485 хлопчиків. Відомості про народження 14 243 осіб відображені в метричних книгах православних церков м. Єлисаветграда та алфавітних книгах Кіровоградського РАГСу. До 1990 р. записи в цих джерелах велися російською мовою, і лише з другого півріччя 1990 р. – українською.

Метричні книги реєстрації актів про народження в місцевих православних церквах охоплюють період 1900–1920 рр. У перших двох хронологічних зрізах (1900 р., 1910 р.) основу іменного фонду елисаветградців становили канонічні імена, що мають багатовікову традицію вживання в Україні: *Іван, Михайло, Микола, Олександр, Василь, Петро, Григорій, Павло, Дмитро, Федір, Олексій*.

У 1920 р. у місті продовжували діяти православні церкви, хоча їх кількість значно скоротилася порівняно з попередніми роками: у 1910 р. тут функціонувало сім церков, тоді як у 1920 р. – лише дві. Так само, як і раніше, при хрещенні для новонароджених хлопчиків обиралися лише ті імена, що були записані у святцях: *Іван, Олександр, Василь, Григорій, Микола, Павло, Федір, Михайло, Володимир* та інші.

Водночас, як свідчать архівні джерела, 1919 р. у м. Єлисаветграді було засновано офіційний державний орган реєстрації новонароджених – Єлисаветградський відділ РАГСу Ради робітничо-селянських депутатів. У 1920 р. уже абсолютна більшість громадян реєструє новонароджених саме там – 749 осіб, тоді як у книгах про народження Грецької церкви відображені відомості лише про 152 хлопчики, а в записах Ковалівської церкви – про 100 хлопчиків. Отже, протягом 1920 р. мешканці міста реєстрували новонароджених у РАГСі та продовжували хрестити в православних церквах. За нашими спостереженнями, якісний склад чоловічих імен у всіх трьох установах майже збігається, оскільки елисаветградці продовжують стабільно обирати звичні християнські оніми: *Олександр, Анатолій, Василь, Володимир, Григорій, Дмитро, Іван, Михайло, Микола, Павло, Петро, Сергій, Федір* та інші. Проте виявлено значні їх відмінності в кількісному плані. Наприклад, обидві церкви зареєстрували народження 24 хлопчиків з іменем *Олександр*, тоді як записи РАГСу – 45 осіб. Аналогічно з іншими онімами: *Олексій* – 5 осіб у церквах, 15 у РАГСі, *Анатолій* – 10 осіб у церквах, 15 у РАГСі, *Андрій* – 4 особи в церквах, 8 у РАГСі тощо.

У IV та V хронологічних зрізах (1930 р., 1940 р.) кіровоградський чоловічий іменник представлений багатьма канонічними антропонімами (*Анатолій, Володимир, Віктор, Олександр, Микола* й под.), запозиченнями з різних європейських мов (*Едуард, Адольф, Рудольф, Арнольд, Жорж* та інші) та поодинокими іменами-неологізмами (*Віль, Алик, Слава, Кім*).

Іменна система 1950 р. та 1960 р. засвідчує кількісне переважання канонічних імен (*Олександр, Віктор, Анатолій, Микола, Юрій, Сергій, Ігор* та інші) і збільшення популярності давніх слов'янських онімів (*Володимир, В'ячеслав, Станіслав, Вадим*).

У двох наступних періодах (1970 р., 1980 р.) значних змін у якісному складі чоловічих імен не відбулося. Так само більшість носіїв обслуговують канонічні імена: *Сергій, Олександр, Олег, Ігор, Володимир, Андрій, Юрій, Віталій, Віктор, Геннадій* та інші.

Наприкінці століття (1990 р., 2000 р.) кіровоградський чоловічий іменник поповнюється найменнями представників інших етносів: *Тимур, Рустам, Альберт, Андрюс, Вітольд, Оруджбек* та інші. Але кількість їх носіїв обмежується однією або двома особами. Водночас розширюється склад слов'янських імен: *Володимир, Ярослав, Станіслав, Вадим, В'ячеслав, Богдан, Ростислав, Святослав, Мирослав, Любим, Любомир*. Проте основу іменного фонду кіровоградців аналізованих хронологічних зрізів становлять канонічні імена або їхні світські форми: *Олександр, Дмитро, Максим, Андрій, Євгеній / Євген, Денис, Артем, Ілля, Сергій*.

Відповідно до матеріалів православних церков і алфавітних книг РАГСу для іменування новонароджених чоловічої статі в м. Кіровограді ХХ ст. було використано 267 номенів, проте найбільшою популярністю в мешканців міста користувалися лише 33 чоловічих імені: *Анатолій, Андрій, Артем, Борис, Валентин, Валерій, Василь, Віктор, Віталій, Владислав, Володимир, Геннадій, Георгій, Григорій, Денис, Дмитро, Євгеній / Євген, Іван, Ігор, Ілля, Леонід, Максим, Микола, Михайло, Олег, Олександр, Олексій, Павло, Петро, Роман, Сергій, Федір, Юрій*. З-поміж усіх названих лише ім'я *Олександр* упродовж століття належало до найуживаніших (кількість носіїв була стабільно високою у всіх 11-ти зрізах), тоді як решта онімів часто змінювали свої позиції: то набували популярності, то навпаки втрачали авторитет у городян. Наприклад, ім'я *Сергій* набуло популярності в Кіровограді лише в другій половині ХХ ст. (1950–2000 рр.), хоча раніше його використовували обмежено. Ім'я *Дмитро*, одне з найуживаніших початку ХХ ст., протягом сімдесяти наступних років залишалося серед призабутих, доки в 1980 р. воно не лише повернулося до кола найуживаніших, але й посіло високі рейтингові позиції у наступні три десятиліття (4-е місце в 1980р, 2-е місце – 1990 р., 3-є місце – 2000 р.).

Меншою мірою кіровоградці використовували наймення *Антон, Богдан, Вадим, Данило, Кирило, Костянтин, Микита, Пилип, Руслан, Семен, Станіслав, Степан, Тимофій, Яків, Ярослав* тощо. Це група широкоживаних імен, які становлять проміжну ланку між іменами з високим та низьким рейтингом.

Найбільш чисельною є група маловживаних імен, але зважаючи на те, що рейтинг їхньої популярності часто змінювався упродовж століття, то вважаємо за необхідне згадати лише про такі наймення, які ніколи не користувалися прихильністю кіровоградців (тобто їх обрали лише один або кілька разів): *Адам, Адольф, Альбін, Вацлав, Віль, Ганс, Геркулес, Даніель, Джейхун, Ельдар, Єфрем, Жан, Жозеф, Іоан, Іполит, Казимир, Кім, Красноармін, Майор, Мокій, Нестор, Никифор, Олімпій, Орест, Платон, Полікарп, Порфирій, Ренат, Роберт, Родіон, Розан, Сильвестр, Спартак, Трифон, Феб, Фрідріх* тощо. Основу цієї групи складають імена, запозичені в інших народів та націй, а також маловідомі християнські канонічні оніми, іменановотвори.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, упродовж ХХ ст. кіровоградці неодноразово змінювали свої уподобання щодо чоловічих особових імен, але при цьому перевага завжди надавалася традиційним канонічним християнським найменням. Зафіксовані оніми мали різний ступінь популярності впродовж століття, тож статистична організація іменника презентована групами найуживаніших, широкоживаних і маловживаних імен. Одержані результати дозволяють охарактеризувати якісний та кількісний склад чоловічого особового іменника м. Кіровограда й основні тенденції в іменуванні хлопчиків у ХХ ст., тоді як подальшого аналізу потребують відповідні матеріали попередніх століть, що дозволить комплексно проаналізувати динаміку особових імен мешканців цього міста.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпенко О. Ю. Найуживаніші чоловічі імена російського населення півдня України / О. Ю. Карпенко // Мовознавство. – 1981. – № 3. – С. 80–84.

2. Кравченко Г. В. Динаміка українського іменника м. Донецька к. ХХ–п. ХІХ ст. (чоловічі імена) / Г. В. Кравченко // Лінгвістичні студії : зб. наук. пр. – Донецьк : ДонДУ, 1997. – Вип. 3. – С. 175–180.
3. Місто при фортеці Святої Єлисавети – адміністративний, торговельний, культурний центр кінця ХVІІІ–початку ХІХ століття [електронний ресурс] : / режим доступу до головної сторінки: <http://library.kr.ua> – Заголовок з екрану.
4. Павелко С. Чоловічий іменник м. Косова в діяхронії (найуживаніші імена) / С. Павелко // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. – Чернівці : Рута, 2007. – Вип. 354–355. Слов'янська філологія. – С. 202–205.
5. Свистун Н. О. Чоловічий іменник міста Тернополя другої половини ХХ ст. (найуживаніші імена) / Н. О. Свистун // Мандрівець. – 2005. – № 5. – С. 62–66.

Черноус О. Общая характеристика мужского именника г. Кировограда в ХХ веке.

Статья посвящена системе мужских имен жителей г. Кировограда. Хронологические рамки исследования – одиннадцать временных срезов ХХ в. Цель анализа – дать общую характеристику мужского именника города, описать его количественные и качественные показатели, статистическую структуру, определить основные тенденции в именовании новорожденных на протяжении века. В результате анализа было установлено, что спектр личных имен в разные годы существенно менялся, но преимущество обычно оставалось за традиционными каноническими именами. Такая тенденция сохранялась как в начале века во времена использования святцев, так и в последующие десятилетия. Время от времени именной фонд кировоградцев пополнялся за счет подзабытых канонических православных имен и имен представителей других этносов. Лишь в конце века существенно расширяется состав славянских по происхождению имен. Статистическая организация именника представлена несколькими группами, в частности в статье указан полный перечень наиболее часто употребляемых мужских имен, приведены примеры широко используемых и малораспространенных имен. Отличительной чертой является движение личных имен в рамках различных частотных групп вследствие увеличения или уменьшения их популярности.

Ключевые слова: именник, мужские имена, хронологический срез, канонические христианские имена, статистическая организация именника.

Chornous O. General Description of Kirovohrad Male Names in the 20th h Century.

The system of male names in Kirovohrad is analyzed in the article. The chronological limits of research are eleven time periods of the 20th century. The research gives an overview of male name system, its quantitative and qualitative changes in the 20th century, statistical structure, and basic tendencies in the new-born naming during a century. It was set as a result of analysis that the spectrum of personal names has been changed a several times in different years, but advantage is usually given to the traditional canonical names. Such tendency was kept both at the beginning of the last century at the time of the name calendar usage and in next decades. Occasionally the local system of personal male names was filled up by the forgotten partially canonical Orthodox nomens and names of representatives of other ethnos, new names-formations. Only at the end of century composition of the Slavic origin names broadens substantially. Statistical organization of local roster of personal names is presented by several groups. The complete list of the most widely used male names in Kirovohrad is given in the article. The research has some information about the widely used names and the rarely used names in Kirovohrad.

Key words: roster of personal names, male names, time interval, canonical statistical organization.

Оксана Щенка
(Маріуполь)

УДК 81'366

ЗАГАЛЬНИЙ СЛЕНГ У ЗАГОЛОВКАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ

Проаналізовано сучасні наукові розвідки сленгової лексики. Сформульовано мету і завдання: 1) окреслити поняття сленг; 2) простежити особливості функціонування сленгових слів у заголовках ЗМІ; 3) визначити основні функції загального сленгу в заголовках статей сучасної української періодики. Встановлено, що загальний сленг має тісні двосторонні зв'язки із